

NEUROTICKÉ TENDENCE V SOUVISLOSTI SE ZAHÁJENÍM VYSOKOŠKOLSKÉHO STUDIA

MOJMÍR SVOBODA

Vysokoškolské studium má kvalitativně i kvantitativně jiný režim než studium středoškoláků. Zvládnutí tohoto režimu neprobíhá u všech studentů stejně, v mnoha situacích mohou adaptační a jiné nároky převýšit únosnou mez. Statistiky uvádějí, že až třicet procent vysokoškoláků má neurotické obtíže (Grác 1973, 1981). Tito studenti trpí nejistotou, zvýšenou tenzí a anxiozitou, komplexy méněcennosti, které jim způsobují řadu těžkostí během studia. Dostávají se do problémů, které nedovedou adekvátním způsobem vyřešit. U řady z nich přetrvávají potíže a neurotický způsob řešení problémů i po skončení vysokoškolských studií. Nebezpečí tohoto jevu vystupuje do popředí, jestliže si uvědomíme, že většina vysokoškoláků, resp. absolventů vysokých škol, bude zastávat vedoucí funkce na svých budoucích pracovištích a řada z nich bude ovlivňovat psychické klima ve výrobních podnicích, ve školách i jinde.

Podle Eysencka (1960) koreluje neuroticismus, tj. dispozice k emoční labilitě, se špatně integrovanou, maladaptovanou a nestálou osobností, s neurotickými symptomy, s depresivní náladou a uzavřeností. K rysům neuroticismu patří mj. střídání nálad, úzkost, nesoustředěnost, nespavost, senzitivita, pocity méněcennosti aj.

Konfliktní vztahy a stressogenní situace vznikají v rodinném životě, ale též ve škole. V životě studentů se někdy vytvářejí situace, které je možno nazvat typickými pro vznik neurotických symptomů vůbec. Student se neustále vyrovnává s nároky, které jsou na něj kladeny, denně je vystavován více či méně stresujícím situacím v podobě zkoušení nebo jiného prověřování jeho vědomostí, schopností a dovedností. Při zvládání těchto úkolů, často pod vlivem neúprosného faktoru času, se mohou objevovat pocity vlastní insuficience a depresivní nálady, a to zejména při neúspěchu (Vojtík 1982, Štepanovič 1973, Kondáš 1979). Řada studentů se musí kromě toho adaptovat na nové prostředí (při přechodu

z venkova do města, do kolejí), navázat nové vztahy, což neprobíhá vždy bezkonfliktně (Bauerová et al. 1977).

Zpracování podnětů, s nimiž se musí posluchač v průběhu studia vyrovnávat, je dlouhodobý a dynamický proces růstu a zrání. Je to získávání poznatků i práce na sobě doprovázené intrapsychickým napětím. Kromě odborné přípravy se učí student chápat širší společensko-politické a kulturní souvislosti a uvědomuje si postupně význam svého oboru a práce ve společenském životě, pro který se teoretickým studiem připravuje.

V referovaném výzkumu jsme se zaměřili na některé otázky, týkající se incidence neurotických tendencí u posluchačů filozofické a lékařské fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně. Zajímalo nás, nakolik se mění míra neurotických tendencí po vstupu na vysokou školu, zda existují rozdíly mezi muži a ženami a dále rozdíly mezi posluchači obou fakult. V dřívějších výzkumech (Bouchal et al. 1966, 1967) byli zkoumáni většinou pouze medici.

METODIKA A MATERIÁL

Explorační výzkum se opíral o zpracování dat, získaných pomocí ověřeného dotazníku domácí provenience N-5, zkoumajícího výskyt a intenzitu neurotických rysů. Dále byl použit námi zkonstruovaný dotazník, orientovaný na zjišťování kvalitativních změn, vyplývajících ze vstupu na vysokou školu. Změny jsme sledovali v následujících oblastech: oblast životního prostředí (venkov — město, domov — koleje aj.), oblast životosprávy (denní režim, spánek, stravování, kouření, jiný abusus), oblast sociální (uvolnění rodinných vztahů, navazování nových kontaktů, nové partnerské vztahy, neshody se spolubydlicími aj.), oblast studijní (systém výuky a zkoušek, samostatnost studia, obstarávání studijní literatury, podmínky ke studiu), oblast osobnostní (celkové osamostatnění, růst odpovědnosti, změny v sebehodnocení, změny v hodnotové orientaci a v zájmech aj.). V dotazníku však byly uvedeny jenom konkrétní položky (změny) bez udání oblasti, do které spadají, celkem jich bylo zařazeno 44, z nichž měly zkoumané osoby vybrat sedm pozitivních a sedm negativních. Pořadí vybraných změn jsme hodnotili různým počtem bodů.

Z technických důvodů byly informace o předuniverzitním období zjišťovány zpětným dotazováním a potom byly srovnávány s výpovědí o aktuálním stavu (to se týká především úrovně neurotických tendencí; dotazník N-5 byl tedy administrován dvakrát).

Celkový počet zkoumaných osob byl 100. Bylo vyšetřeno 50 posluchačů druhého ročníku lékařské fakulty (všeobecný směr) a 50 studentů druhého ročníku filozofické fakulty (obor čeština — dějepis a filozofie

— politická ekonomie). Z toho bylo 36 mužů a 64 žen. Na lékařské fakultě byl poměr mužů a žen vyrovnán, kdežto na filozofické fakultě byly tři čtvrtiny explorovaných osob ženy.

V Ý S L E D K Y

Při srovnání míry neurotických tendencí, které udávají posluchači před vstupem na vysokou školu vidíme, že studenti lékařské fakulty patřili do pásma normy (intenzita příznaků v N—5 : 13,4, počet příznaků 10,7), kdežto posluchači filozofické fakulty vykazovali mírně neurotické tendence (intenzita 14,1 a počet příznaků 13,9).

Vezmeme-li v úvahu i pohlaví pokusných osob zjišťujeme, že nejméně neurotické byly dívky — pozdější posluchačky lékařské fakulty, následovali muži — medicí, výraznějšího skóru dosahovaly ženy — filozofky a nejsilnější neurotické tendence vykazovali muži — pozdější filozofové. Nabízí se otázka, zda se na filozofickou fakultu hlásí skutečně neurotičtější studenti, nebo zda se tito posluchači zpětně hodnotí více neurotický než medicí.

Ukazuje se též, že studenti pocházející z menších měst do 50 000 obyvatel jsou psychicky stabilnější než studenti z velkých měst. Přitom veškeré údaje jsou statisticky významné na jednoprocenní, resp. pětiprocenní hladině.

Srovnáme-li údaje o neurotických tendencích, vztahujících se k situaci ve druhém ročníku studia na UJEP zjišťujeme, že se vzájemné difference nezměnily: neurotičtější jsou filozofové, ženy a posluchači z velkých měst. Pro ilustraci uvedme pořadí nejfrekventovanějších neurotických příznaků, uváděných v rámci celého souboru vyšetřovaných osob: ospalost ve dne, „Do ničeho se mi nechce“, únava a vyčerpanost, smutná nebo špatná nálada, podrážděnost a vznětlivost, neurčitá úzkost a napětí.

Jednotlivé podskupiny (podle fakult a pohlaví) je možno seřadit vzhledem k míře neuroticismu takto: nejmenší neurotické tendence vykazují muži z lékařské fakulty, potom následují muži z filozofie, dále ženy — medicí a konečně ženy z filozofické fakulty. Celý soubor přitom vykazuje „mírné neurotické tendence“ podle norem, získaných na československé populaci.

Kromě horizontálního srovnání (tedy mezi jednotlivými podsoubory v téže době) jsme se orientovali i na vertikální komparaci, tzn. jak se u jednotlivých podsouborů projevil faktor vstupu na vysokou školu. Z výsledků vyplývá, že neurotické tendence nabývají významně vyšších hodnot u celého souboru, přičemž u žen z obou fakult je toto zvýšení vyšší než u mužů. Nejvýraznější vzestup neurotických tendencí je patrný u medicí. Z jednotlivých položek N-5 testu se nejvíce zvyšuje výskyt

poruch spánku, ospalosti ve dne, únavy a vyčerpanosti, špatné výkonnosti, vtíravých myšlenek a nutkání k jednání.

Celkově lze tedy v otázce neurotických tendencí shrnout: na vysokou školu přicházejí studenti s poněkud vyšším neuroticismem než jaký je populační poměr, platný pro daný věkový stupeň. Po vstupu na vysokou školu tyto tendence mírně stoupají. Vyšší neuroticismus studentů filozofické fakulty oproti studentům medicíny zůstal významným i po vstupu na vysokou školu, stejně je tomu tak i s vyšším neuroticismem studentů, pocházejících z míst s více jak 50 000 obyvateli oproti studentům z menších měst. Ve všech podsouborech, ve kterých došlo ke zvýšení neuroticismu, byly zastoupeny ženy. U mužů naopak po vstupu na vysokou školu nastává pokles neurotických tendencí, avšak statisticky významný rozdíl byl prokázán pouze u mužů z filozofické fakulty. V současné úrovni neurotických tendencí byl prokázán pouze významný rozdíl mezi muži a ženami.

V dalším jsme se zaměřili na kvalitativní změny, jejichž charakter byl zjišťován původním dotazníkem, o němž bylo krátce referováno výše.

Změny, hodnocené v pozitivním směru, mají tento sestupný výskyt: navazování nových kontaktů, vztah s partnerem, vztahy ke spolužákům, navázání partnerského vztahu, uvolnění rodinných vztahů — tedy všechno změny v sociální oblasti. Dále byly kladně percipovány tyto změny: celkové osamostatnění, vytváření vlastních názorů a postojů, změny v sebehodnocení, růst zodpovědnosti, změny v hodnotové orientaci — tedy převážně položky z oblasti osobnostní. Studenti hodnotí kladně též změny v kulturním vyžití a pobyt na kolejích.

Záporně jsou hodnoceny změny v oblasti životosprávy: spánek, pití kávy, stravování. Dále je záporně hodnocena větší tréma u zkoušek, vzrůst úzkosti a napětí, obavy z neúspěchu, zvýšení obav z budoucnosti — tedy změny v oblasti osobnostní. Záporně hodnotí posluchači vysokých škol také změny ve vztazích mezi bývalými přáteli a také podmínky k individuálnímu studiu.

Ambivalentní zařazení se objevuje u položek, týkajících se dostatku času, dále u denního režimu a u položek ze studijní oblasti, zejména týkajících se systému výuky a zkoušek.

Je možno konstatovat, že negativní změny, udávané studenty po vstupu na vysokou školu, jsou kompenzovány řadou změn pozitivních.

Z Á V Ě R Y

Na základě analýzy získaných údajů se nabízí několik úvah:

1. Systém studia na vysoké škole podněcuje růst zodpovědnosti většiny posluchačů, kteří sami hodnotí tento trend kladně. Neměla by se tedy dále sbližovat organizace studia na střední a vysoké škole.

2. V této souvislosti by bylo vhodné věnovat větší pozornost seznámení vysokoškolských nováčků s organizací vysokoškolského studia, s přípravou na zkoušky, s novými způsoby učení se. Nastupující posluchače je možno předem upozornit na problémy, které se mohou vyskytnout.
3. Zejména studenti prvních dvou ročníků jsou značně závislí na dostatku učebních textů a jejich absenci prožívají tenzně.
4. V prvním ročníku by bylo vhodné realizovat „měkčí“ rozvrh, tzn. že by přednášky, semináře a cvičení netrvaly do pozdního večera a nebylo by zařazováno mnoho hodin v jednom dni. Výuka by měla být rozvržena do celého týdne rovnoměrně.
5. Posluchači by uvítali možnost psychologického poradenství. Pro toto věkové období je charakteristická touha poznávat sebe sama a dále tendence k práci na sobě. Rovněž osobnostní, partnerská a studijní problematika by si často vyžádala kvalifikovanou poradenskou intervenci.

Za cennou a přínosnou spoluprací při sběru dat patří dík Sylvě Fialkové.

L I T E R A T U R A

- Bauerová, J., Bedrnová, E., Bidlová, E., Lišková, L., Růžička, J., Šebková, H., Velehradský, A.: Hodnocení a rozvíjení připravenosti posluchačů k vysokoškolskému studiu. *Čs. psychol.*, 21, 1977, 464—473.
- Bouchal, M. et al.: Neuroticism of students. *Sborník prací LF UJEP, Brno 1967*, 59—83.
- Bouchal, M., Jaroš, M., Kotulán, J.: Životní podmínky a neuroticismus vysokoškoláků. *Čs. psychiat.*, 62, 1966, 229—236.
- Eysenck, H., J. (Ed.): *Behaviour therapy and the neuroses*. Pergamon Press, London 1960.
- Grác, J.: *Škola a psychológia spokojnosti mládeže*. SPN, Bratislava 1973.
- Grác, J.: *Psychológia vysokoškolského studenta*. SPN, Bratislava 1981.
- Kondáš, O.: *Tréma — strach zo skúšky*. SPN, Bratislava 1979.
- Štepanovič, R.: *Preverovanie vedomostí na vysokej škole*. SPN, Bratislava 1973.
- Vojtík, V., Břicháček, V., Tůmová, Š.: *Problematika školní, profesionální a sociální maladaptace adolescentů z poznatků 10leté činnosti dorostového psychiatrického oddělení*. *Sborník 11. symposia O duševním zdraví mládeže*. Vydala PL Kroměříž 1982. 93—102.

NEUROTIZISMUS BEI DEN HOCHSCHULSTUDENTEN

Der Beitrag befaßt sich mit der Überprüfung neurotischer Tendenzen bei den Studenten der J.-E.-Purkyně-Universität. Es wurden 50 Studenten der medizinischen und 50 Studenten der philosophischen Fakultät untersucht und das Maß neurotischer Tendenzen vor der Inskribierung an der Universität und im zweiten Studienjahr verglichen. Es wurde festgestellt, daß an die Hochschule mehr Studenten mit höheren neurotischen Tendenzen kommen, als es dem Durchschnitt der Bevölkerung entspricht. Nachdem das Hochschulstudium aufgenommen worden ist, steigen diese Tendenzen noch mäßig an. Der höhere Neurotizismus bei den Studenten der medizinischen Fakultät gegenüber den Studenten der medizinischen Fakultät blieb auch nach der Aufnahme des Studiums relevant. Neurotischer sind Frauen und Studenten aus größeren Städten.

Weiter wurde der Charakter der qualitativen Veränderungen festgestellt, zu denen es im Zusammenhang mit der Aufnahme des Hochschulstudiums kommt. Einige konkret orientierte Erörterungen, die sich aus den gewonnenen Erkenntnissen ergeben, schließen den Beitrag ab.